

СЕЛСКИЯТ ТУРИЗЪМ – ЕЛЕМЕНТ НА ПОЛИТИКАТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

Спиридон Арсениу

Университет „Демокрит“ (Гърция)

Резюме. В статията са изложени резултатите от проучване на състоянието на селския туризъм в планински райони. Подобна дейност се възприема като част от политиката на Европейския съюз за устойчиво развитие на селските райони. Обект на изследване са туристически обекти, обслужващи селски туризъм в планинските райони в Източните и Централните Родопи. Обектите за селски туризъм са семеен хотел, къща за гости и къща с двор и земеделско стопанство. Подбрани са обекти за селски туризъм с. Косово, с. Смилян, с. Сусам, с. Лясково, с. Клокотница, с. Татарево, с. Брястово, с под 300 жители, главно в община Минерални бани. Всички проучвани райони притежават атрактивни природни забележителности, интересно историческо наследство, уникални фолклорни традиции, но не са сред най-популярните туристически дестинации за селски туризъм в Родопите. Проучването обхваща периода 2013 – 2017 год. Използвани са следните методи: анкетно проучване сред собствениците на обекти за селски туризъм; анкети сред потребители на селскотуристическия продукт; метода на сравнението; експерименталният метод.

Прегледът на социално-икономическото състояние на тези райони показва ниски доходи на хората, безработица, миграция към градовете и влошена възрастова структура на населението. Констатира се, че развитието на селски туризъм допринася за по-устойчиво развитие на тези райони – създава работни места, осигурява доходи на местното население, спомага за поддържане на инфраструктурата, за възраждане на стари традиции, занаяти, обичаи и др. Той оказва положително влияние върху икономическия растеж и стандарта на живот на хората от съответния регион. Вниманието се акцентира върху интегрирането на всички стопански и икономически дейности в определен регион. По този начин ще се постигне устойчиво развитие на икономиката. Ще спре процесът на обезлюдяване на населени места, миграцията, особено на младите хора в трудоспособна възраст, които са икономически активното население. Синтезирани са препоръки за стимулиране развитието на селски туризъм в изследваните населени места.

Keywords: rural tourism; sustainable development; hotel; guest house; Rhodope mountains; impact; economic growth; integration

Въведение. Селските райони заемат над 90% от територията на Европейския съюз и в тях живее над 56% от населението на Общността (по данни на „Евростат“). Ето защо Европейският съюз има политическо решение и разработена ясна стратегия за устойчиво развитие на селските райони. Цели се повишаване на стандарта на живот на хората, живеещи и работещи в тези райони, с този в градовете.

Освен това политиката на Европейския съюз за формиране на средна класа със стабилен жизнен стандарт се свързва с устойчивото развитие на фамилен бизнес, в т.ч. и на малки, микро- и средни предприятия. От 01.01.2005 год. влезе в сила Препоръка 2003/361/ЕС, с която се регламентира създаването и развитието на микро, малки и средни предприятия във всички страни, членки на Европейския съюз.

Селският туризъм се възприема като една от дейностите, която ще допринесе за постигане на тези цели. Селският туризъм генерира допълнителен доход за селските семейства, създава работни места и намалява безработицата, намалява пряката емиграция от селските райони, допринася за развитието на нови дейности и диверсификацията на икономиката (Lulcheva, 2017). Семейните хотели, къщите за гости и къща с двор и земеделско стопанство, които обслужват селския туризъм, са преобладаващо микро- и малки предприятия. В България нишата на селския туризъм е все още недостатъчно заета, въпреки че има значителни предпоставки за неговото развитие (Lulcheva & Aleksandrov, 2017).

Според Butler (1990) селският туризъм е специализиран туризъм, част от групата на алтернативните форми на туризъм. Специализираните форми на туризъм, в т.ч. и селският, са провокирани от новите тенденции в туристическото търсене. Те дават възможност на съвременния урбанизиран човек за бягство от градската атмосфера и начин на живот, за контакт с природата, с природосъобразните дейности; със селото и селския бит; с народните традиции, занаяти, обичаи; с културно-историческото и архитектурното наследство; за развлечение и отдых в автентична селска обстановка. Името „селски“ означава мястото, където се провежда този тип туризъм – в крайградски и селски райони (Lulcheva & Dzhabarova, 2014).

Основният акцент при селския туризъм е съприкосновението със селския бит и околната селска среда и природа, народните традиции, занаяти, обичаи, потапянето изцяло в селския бит, съжителството и общуването с хората от земеделските и животновъдните стопанства, включването непосредствено в селскостопански дейности (Markov & Dimov, 2004). Селският туризъм дълбоко се взаимосвързва и прониква с дейности като здравеопазване, формиране на менталитета на личността и психология и възприятия, формиране на отношение към околната среда и биоразнообразието, обучение в социални контакти и т.н. В литературата (Lulcheva & Videv, 2014;

Stankova, 2006) се дефинират пет основни специфични характеристики на селския туризъм: развива се в селски район; базира се на традиционни дейности в селото и на природни дадености; свързан е с малки сгради и жилища; развива се под контрола на семейството и местното население; включва разнообразни прояви. Разграничава се следните основни елементи в съдържанието на селския туризъм: познавателен, рекреационен, икономически и социален.

Туристическият продукт на селския туризъм включва три основни елемента: туристическа услуга, нощувка; допълнителни дейности; съпътстващи услуги. Туристическата услуга включва: транспортиране, хранене, хотелиерство, екскурзионно обслужване. Допълнителните дейности могат да бъдат: атракции – развлекателни програми, допълнителни екскурзии, спортни занимания, участия в културни мероприятия, медицински услуги и др. Съпътстващите услуги могат да бъдат: продажба на сувенири, предмети и др. с туристическа символика, банково обслужване и др. При селския туризъм е необходимо, от една страна, да се запази самобитност и автентичност на обектите за настаняване; а от друга, да се създаде съвременен комфорт при ползването на селския туристически продукт, тъй като туристът го има в ежедневието си в съвременната градска среда (Lulcheva, 2017). Туристическият продукт на селския туризъм е съвкупност от социални, психологически, икономически, духовни ползи (рекреация, преживявания, социални контакти, бягство от ежедневието, престиж, закупуване на екологично чисти продукти и др.), които туристът получава като едно цяло, в тяхното единство (Statev, 2011). Затова селскотуристическият продукт има комплексен характер, което налага той да бъде съставен и структуриран в съответствие с потребителското търсене, с потребностите на отделните целеви групи потребители; да осигурява цялостно туристическо преживяване.

Проучването и анализирането на селския туризъм дава възможност да се разкрият неизползвани досега възможности, условия и предпоставки, необходими за развитието му. При недостатъчно или по-малко популярни като туристическа дестинация селски региони това е необходимо.

Основната цел на настоящата разработка е анализ на състоянието на селския туризъм в планински райони, в по-малко популярни туристически дестинации и в неразвити селски райони; разкриване на възможности за устойчиво развитие както на селския туризъм, така и на селските райони чрез подходящи управленчески решения.

Материал и методи. Обект на настоящото изследване са туристически обекти, обслужващи селски туризъм в планинските райони в Източните и Централните Родопи. Обектите за селски туризъм са семеен хотел, къща за гости и къща с двор и земеделско стопанство. Подбрани са обекти за селски

туризъм в с. Косово, с. Смилян, с. Сусам, с. Лясково, с. Клокотница, с. Татарево, с. Брястово, с под 300 жители. Всички проучвани райони притежават атрактивни природни забележителности, интересно историческо наследство, уникални фолклорни традиции, но не са сред най-популярните туристически дестинации за селски туризъм в Родопите. Проучването обхваща периода 2013 – 2017 год. При проучването са използвани следните методи: анкетно проучване сред собствениците на обекти за селски туризъм; анкети сред потребители на селскотуристическия продукт; методът на сравнението; експерименталният метод.

Резултати и обсъждане. В проучените малки населени места икономиката е слаба и неустойчива, почти изцяло се базира на селскостопанското производство, а при него са характерни сезонна заетост на работната ръка и неритмичност на дейностите. Земеделските стопанства са се специализирали в определено селскостопанско производство, почти винаги изцяло механизирани, и не търсят работна ръка, не предлагат работни места. Структурата на доходите на земеделските производители в проучваните райони и населени места показва, че домашното земеделско стопанство осигурява от 18 до 22% от доходите на земеделските производители. Основен източник на доходи за хората, живеещи в тези населени места, са пенсиите – около 30% от общия размер на доходите им. При хората, които имат работа, едва 35% от доходите се осигуряват от работна заплата. Ниските доходи в тези населени места ограничават развитието на сектор „Услуги“. Поради затруднени транспортни комуникации са ограничени пространствената, социалната и професионалната мобилност на живеещите в малките населени места. Поради всички тези условия хората в трудоспособна възраст в тези неголеми населени места са силно засегнати от безработица. Миграционният процес също се обуславя от тези условия. Икономическата миграция обхваща все по-млади хора. Условията за живот в тези населени места не за всички жители са над социално приетия минимум (спрямо средното за ЕС). Единствено по отношение на опазването на околната среда изискванията се изпълняват.

Всичко това показва, че хората са принудени да търсят алтернатива, за да си осигурят необходимите доходи. Селският туризъм е една от разумните възможности за тази цел. Наред с разнообразяването на предлагането за настаняване се разнообразяват и възможностите за изхранване: нови ресторанти и механи функционират в почти всички туристически селища в региона.

Следва предлагането на нови видове туристически услуги (Lulcheva & Dimitrova, 2017). Според Thiball (1968), Лулчева (2014) и нашите изследвания дейностите, които могат да се включат в селския туристически продукт, са (таблица 1):

Таблица 1. Дейности, които се включват или съчетават със селския туризъм в зависимост от обективните дадености на района

Пътувания пешеходна пътека езда пътуване с каруца колхозене ски преходи пътуване на шейни обиколка на района каране на мотор	Културни дейности участие в занаятчийство посещение на археологически обекти, музеи посещение на църкви, манастири, метох запознаване с фолклор запознаване с местното кулинарно изкуство запознаване с местни предприятия изучаване на флората и фауната участие в панаири, събори, седенки
Водни дейности риболов плуване и плаване ветроходство кану-каяк сърфинг	Дейности, свързани със здравето фитнес минерални бани СПА процедури масаж
Дейности във въздуха разходка с хеликоптер пускане на балони с горещ въздух делтапланер	Спортни дейности участие в планинско ориентиране ски спускане скално катерене тенис, голф, лов спортни събития
	Селскостопански дейности участие в селскостопански дейности бране на грозде, плодове, зеленчуци наблюдаване на оран с рало доене на коза, овца, крави почистване и хранене на животно отвеждане на животни на паша косене и събиране на сено

Източник: допълнено от автора по Thiball (1968), Лулчева (2015)

В резултат на извършеното проучване в селските райони могат да се синтезират следните положителни и отрицателни страни от развитието на селски туризъм (таблица 2).

Таблица 2. Положителни и отрицателни страни на селския туризъм

Вид влияние	Положително	Отрицателно
Икономическо влияние	нови работни места; по-добра валоризация на продуктите от земеделие и занаяти; привлича	създават се отпадъци; силното комерсиализиране

Икономическо влияние	инвестиции; развитие на услугите (здравни, битови, обществени и др.); развитие на местното предприемачество: магазини, кафенета и т.н., нови приходи от такси;	може да доведе до влошаване качеството на услугите;
Социално-културно влияние	развива се инфраструктурата; повишава се стандартът на живот на местното население; подобрява се възрастовата структура на местното население; намалява емиграцията; съживяват се стари местни традиции, обичаи и занаяти; повишават се самочувствието на местното население и съпричастността му към културните традиции;	ниско ниво на професионално обучение на местните кадри; мениджмънт под изискванията за качествено туристическо обслужване; могат да възникнат конфликти;
Свързано с околната среда	подобрява се състоянието на жилищната и недвижимата собственост; полагат се повече грижи за инфраструктурата; опазва се природното, културно и историческо наследство.	може да се нарушат екосредата и местното биоразнообразие.

Източник: изследване на автора

Таблица 3. Брой нощувки за един месец за стая

Сезон	с. Брястово	с. Сусам	с. Татарев
пролет	27	36	40
лято	46	50	58
есен	54	42	54
зима	24	20	28

Източник: проучване на автора

От данните в таблица 3 става ясно, че има сезонност в посещенията в къщите за гости и семейните хотели. Най-привлекателни сезони са лятото и есента, когато климатичните условия са най-благоприятни, има изобилие от селскостопански продукти и ползване на балнеолечение и СПА услуги. В туристическите обекти, обслужващи селски туризъм, се предлагат специфични, типични за региона храни (таблица 4). В къщите за гости и семейните хотели се отделя изключително голямо внимание на предлаганата храна. От една страна, стремежът е да се предлага домашно приготвена храна от собствено произведени продукти, да се предлагат специфични, характерни за региона и селото храни (ястия). От друга страна, създава се по-специална атмосфера на обстановката, в която се хранят туристите. Влагат се много старание и труд, който няма как да се отчете в себестойността на предлагания продукт.

Таблица 4. Меню в къща за гости в с. Брястово

Вид хранене	Елементи на менюто
закуска	чаша козе мляко попара с домашно масло / трахана масленица / зелник две варени яйца от домашна кокошка чаша минерална вода
обяд	на маса или на синия край огнището салата от зеленчуци от градината агнешка супа каварма със свинско месо в глинено гърне лозови сърми в глинено гювече сушено грозде чаша домашно червено вино минерална вода
вечеря	под лозницата пържола или хапки от домашно пиле качамак с домашно масло козе кисело мляко купа ошав от домашно сушени плодове минерална вода

Източник: проучване на автора

Таблица 5. Себестойност на една нощувка в къща за гости (с. Лясково)

Елементи (видове разходи)	Стойност, евро
Амортизации на спално бельо	0,60
Амортизации на мебели	1,2
Почистване на стая (труд)	0,80
Електрическа енергия	2,8
Дърва за огрев	1,3
Вода	0,8
Перилни и почистващи препарати	1,4
Обслужване (рецепция)	1,4
Атракции	3,0
Закуска	2,5
Общо разходи	15,8
Цена на една нощувка	25,5
Печалба	9,7

Източник: проучване на автора

Изчисляването на себестойността на една нощувка е затруднено поради невъзможност да се измерят точно отделните видове разходи. Това обстоятелство придава голяма доза условност на стойността на отделните елементи на

себестойността на една нощувка. В себестойността на нощувката се включва и закуската, която задължително се предлага на туриста. Основно перо от разходите са тези за атракции, тъй като тези услуги са скъпи. От останалите видове разходи висока е стойността на еленергията, тъй като има големи разходи на такава и в кухнята, и за отопление или охлаждане (съответно според сезона). Печалбата от една нощувка в къщата за гости е неголяма, затова стопаните залагат на привличането на по-голям брой туристи. За тази цел трябва да се засилят маркетинговата дейност и рекламната интервенция върху пазара.

Критичният брой на нощувките в къщата за гости в с. Лясково през 2015 год. е бил 184. Всяка реализирана нощувка над критичния брой осигурява печалба за предприятието, равна на разликата между цената на една нощувка и променливите разходи по реализирането ѝ. Ако работи и приема посетители под критичния размер на реализираните нощувки, къщата за гости ще бъде на загуба.

Конкурентоспособността на селскотуристическия продукт се определя от съдържанието и съчетаването на неговите елементи. За да се постигне комплексен туристически продукт, много важно е разработката на третия от елементите му – допълнителните услуги. Съдържанието на този елемент зависи от специфичните дадености в региона, от възможностите за съчетаването му с останалите видове алтернативен туризъм: екологичен, кулинарен, винен, спортен, планински и др.

За да се осигури устойчиво развитие на икономиката на малките населени места и да се създадат нови възможности за заетост, е необходимо диверсифициране на икономиката на населеното място чрез развиване на други, неземеделски дейности. Изследванията на някои автори (Lulcheva, 2017) показват категорично, че интегрираното териториално развитие – партньорство, сътрудничество и взаимодействие между обектите за селски туризъм, агробизнеса, индустриалния бизнес и услугите, довеждат до мултифункционално използване на наличните ресурси, стабилизиране на затихващи производства и всичко това повишава полезния икономически ефект за населеното място и региона.

За да се постигне интегрирано развитие на селското стопанство (агробизнеса), индустрията, услугите, селския туризъм в общ. Минерални бани, голяма роля играе приложението на подхода „Лидер“ – накратко казано, управление от долу нагоре. Създава се местна инициативна група (МИГ), която разработва Проект и стратегия за устойчиво развитие на региона. В рамките на този проект се създава партньорство, сътрудничество между земеделски производители и малки винарски изби, хлебопроизводители и малки мандри, общинската администрация и собственици на селскотуристически обекти. Млекопреработвателно предприятие събира млякото от индивидуалните производители и произвежда сирене, което ще се предлага в търговските обекти в селата в общината. Във всички села в общината се създават търговски обекти и щандове, където

се предлагат хранителни продукти от това сътрудничество. Фабрика за напитки също насочва производството към основната пазарна ниша – селата в общината. Вследствие на правилната стратегия на това предприятие през активния туристически сезон – май – октомври, се реализират достатъчно приходи, осигуряващи печалба за годината. Откритият плувен басейн с топла минерална вода привлича голям брой туристи от околните села, особено в почивните дни от май до октомври. Същите тези туристи са и купувачи на специфичните за региона и произвеждани в него хранителни продукти.

В къщите за гости и малките семейни хотели се сервират продукти, произведени не само от собствениците им, но и от други производители в селото. Така изградената не без съдействието на общинското ръководство система от връзки, взаимосвързаност между различните видове бизнес в общината спомага да се постигне по-висока степен на завършеност на произвежданите в региона земеделски и животински продукти (те са с по-висока добавена стойност). Това засилва търсенето на тези продукти и увеличава туристическия поток към туристическите обекти в общината. Създават се и нови работни места, затова движението на населението е най-вече вътре в общината.

Промените в броя на годишните продажби на местни хранителни продукти преди и след въвеждането в действие на къщи за гости в селата в общ. Минерални бани (Спахиево, Сусам, Брястово, Татарево) потвърждават становището на изследователите на селския туризъм, че в съдържанието му задължително се включва и продажба на земеделски и животински продукти, произведени в селото или региона. Тези сделки и контакти са елементи на „сливането на туриста със селската общност“. Те също оказват, макар и неголямо, влияние върху доходите на жителите на селото. Продажбите са извършени както на специалните щандове, така и в самите домакинства.

Около 40% от земеделските стопанства са полупазарни, като възможност за реализация на произведените продукти има в общинския център Минерални бани главно през периода май – октомври. Също туристите, настанени в къщи за гости и семейни хотели, купуват земеделски и животински продукти: вино, ракия, оцет, бабек, петмез, кисело и прясно мляко. Купуват се още плетени вълнени чорапи, терлици, ръкавици и оригинални местни шалове.

По този начин в общ. Минерални бани интегрирането между селскотуристическите предприятия, индивидуалните производители на селскостопански продукти и преработващите малки предприятия, дава силен тласък на развитието на селския район.

Заключение. Проучените обекти, обслужващи селски туризъм, в общи линии отговарят на изискванията и критериите за осъществяване на дейността. Настанителната база е организирана максимално да обслужва туристите и да предлага туристически продукт според концепцията за неговото съдържание. В голяма степен са постигнати индивидуалност и оригиналност

на настанителната база, включени са в нея характерни за региона елементи. Недостатъчно са организирани допълнителни услуги за туристите, а именно те ще допринесат за осъществяването на комплексен туристически продукт. В проучваните микро- и малки туристически предприятия възвръщаемостта на дълготрайните материални активи е незадоволителна.

Използваемостта на леглоденонощието е около 48%, което е незадоволително и изисква прилагане на специални мерки както от мениджърите на отделните семейни хотели и къщи за гости, така и от държавната политика в този сектор.

В туристическите предприятия от вида къща с двор и земеделско стопанство общите разходи се увеличават с по-бързи темпове, отколкото реализираните приходи, което обуславя ниска рентабилност на предлагания туристически продукт. Получаваните приходи са недостатъчни да осигурят целогодишна издръжка на семейството. Тази дейност на семейството е само форма на диверсификация на основната дейност на семейството – селскостопанско производство. Силното вариране на заетостта на туристическото предприятие намалява степента на сигурност на предвижданията за бъдещи периоди.

При туристическите предприятия от вида къща за гости рентабилността на осъществяваната дейност е недостатъчна, за да им осигури печалба за иновативни дейности, за повишаване на квалификацията на заетите, както и за разширяване на обхвата на предлагания туристически продукт.

При туристическите предприятия от вида семеен хотел търсенето на селскотуристическия продукт е най-стабилно. Този вид туристически предприятия са самостоятелни специализирани туристически предприятия.

Туристическият потенциал във всички изследвани населени места е недостатъчно разработен и експлоатиран. Има голям брой туристически ресурси, културно-историческо наследство и природни дадености, които силно ще увеличат интереса към селскотуристическите обекти. При разработване на стратегии за регионално развитие в съответните общини трябва да се обърне сериозно внимание на поддържането и популяризирането на туристическите ресурси.

Потребителският профил на ползвателя на селския туристически продукт дава основание да се счита, че в бъдеще в тези населени места търсенето на този вид туризъм ще нараства.

За стимулиране развитието на селски туризъм в изследваните населени места е необходимо да се обърне внимание на следното:

- да се извърши паспортизиране на всички забележителности и обекти в района на съответното населено място, да се подредят по определен ранг и клас; на тази основа да се създадат културни и туристически маршрути, за да се предоставят по-комплексни и на тази основа по-качествени туристически услуги;

– да се поощри и засили координацията в дейността на собственици, мениджъри, предприемачи, предлагащи елементи на селски туристически продукт, т.е. да се осъществява наистина „интегриран селски туризъм“;

– да се предприемат действия за търсене на финансиране от местното самоуправление и от национални и европейски програми;

– стимулирането на местното предприемачество и овладяването на процесите на обезлюдяване на тези райони ще подпомогнат развитието на селския туризъм.

Селският туризъм допринася за по-устойчиво развитие на селските райони. За значителен брой малки населени места, особено в планински и полупланински райони, селският туризъм е алтернатива за стопанска дейност и приходи: създава работни места, осигурява доходи на местното население, спомага за поддържане на инфраструктурата, за възраждане на стари традиции, занаяти, обичаи и др. Той оказва положително влияние върху икономическия растеж и стандарта на живот на хората от съответния регион. Развитието на селския туризъм, както и на другите видове алтернативен туризъм, ще даде възможност да се осигури по-интегрирано развитие на всички стопански и икономически дейности в определен регион и на тази основа да се постигне устойчиво развитие на икономиката; да спре процесът на обезлюдяване на тези общини и населени места, да спре миграцията, особено на младите хора в трудоспособна възраст, които са икономически активното население. Погледнато от страна на потребителите на селскотуристическия продукт, развитието на селския туризъм ще даде възможност на хора с невисоки доходи да се възползват от този специфичен туристически продукт.

Интегрирането между селски туризъм и други дейности подпомага икономическото съживяване на населеното място; нараства ролята на услугите в местната икономика: търговия на дребно, транспорт, съобщения и др.; по-ефективно се опазват природата и културно-историческото наследство; с осигуряване на заетост се задържат хората в трудоспособна възраст. Така се постига съхраняване и стабилизиране на малките населени места и подобряване на живота на хората в тях.

REFERENCES/LITERATURA

- Butler, R.W. (1990). Alternative Tourism & Pious Hope or Trojan Horse, *Journal of Travel Research*, Vol. 28, no. 3, 40 – 45.
- Lulcheva, I. & Dimitrova, S. (2017). Prouchvane na potrebitelskia interes kum selskoturisticheskia product v regiona na Rodopi. *Vocational Education, Volume 19, Number 5*, 491 – 498. [Лулчева, И. & Димитрова, С. (2017). Проучване на потребителския интерес към селскотуристическия продукт в региона на Родопи. *Професионално образование, том 19, кн. 5*, стр. 491 – 498].

- Lulcheva, I. & Dzhabarova, Y. (2014). State Of-The-Art and Development of Rural Tourism in Bulgaria. *International Journal of Economic Practices and Theories*, Vol. 4, No. 3, pp. 383 – 391, www.ijept.org.
- Lulcheva, I. (2017). *Selski turizm i semeino hotelierstvo*. Plovdiv: Akademichno izdatelstvo na Agraren universitet. [Лулчева, И. (2017). *Селски туризъм и семейно хотелиерство*. Пловдив: Академично издателство на Аграрен университет].
- Lulcheva, I. (2017). Selski turizm I ustoichivoto razvitie na selskite raioni. In: *Sbornik statii ot Nauchna konferencia I krugla masa "Roliata na familnia biznes za ustoichivoto razvitie na selskite raioni"*. Plovdiv. pp. 140 – 149. [Лулчева, И. (2017). Селският туризъм и устойчивото развитие на селските райони. В: *Сборник статии от Научна конференция и кръгла маса „Ролята на фамилияния бизнес за устойчивото развитие на селските райони“*. Пловдив, стр. 140 – 149].
- Lulcheva, I. & Aleksandrov, K. (2017). Research on the supply and consumer demand for rural tourism in eastern Rhodopes. Scientific Papers Series Management. *Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. Vol. 17, Issue 4, pp. 179 – 185.
- Lulcheva, I. & Videv, S. (2014). Theoretical basis of rural tourism. *Agricultural Sciences/Agrarni Nauki*, volume VI, issue 16, p. 109 – 116.
- Lulcheva, I. (2017). Diagnosis of state of rural tourism in Borino municipality. *Trakia Journal of Sciences*, Vol. 15, Suppl. 1, pp 36 – 41.
- Markov, I. & Dimov, N. (2004). *Rural regions in Bulgaria: though priorities of regional development*. First international conference Human dimensions of global changes in Bulgaria. Sofia. c. 113 – 117.
- Stankova-Daneva, G. (2006). *Struktura na produkta na selskia turizm, izdrujka I cena na negovite elementi*. Dicertacionen trud, SNSOI pri VAK, Sofia. [Станкова-Данева, Г. (2006). *Структура на продукта на селския туризъм, издръжки и цена на неговите елементи*. Дисертационен труд, СНСОИ при ВАК, София].
- Statev, V. (2011). *The added value in the alternative in tourism*. Encontros Cientificos – Tourism and Management Studies, Faro, Portugal, pp. 65 – 72.

RURAL TOURISM – A POLICY OF THE EUROPEAN UNION FOR DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Abstract. The article set out the results of a study of the situation of rural tourism in the mountainous rural areas. Rural tourism is seen as part of the European Union's policy for the sustainable development of rural areas. The subject of research are tourist sites, serving rural tourism in mountainous rural areas in the Eastern and

Central Rhodopi mountain. Rural tourism establishments are a family hotel, guest house and a house with a yard and a farm. Selected objects are for rural tourism in villages Kosovo, Smilyan, Susam, Lyaskovo, Klokotnitsa, Carevo, Bryastovo, with less than 300 inhabitants, mainly in mineralni Bani municipality. All of the surveyed areas have attractive natural attractions, interesting historical heritage, unique folklore traditions, but are not among the most popular tourist destinations for rural tourism in the Rhodope Mountains. The study covers the period 2013-2017. Used the following methods: questionnaire survey among the owners of sites for rural tourism; polls among owners of the rural tourism product; the method of comparison; the experimental method.

A review of the socio-economic situation of these regions shows: low income people, unemployment, migration to the cities and degraded age structure of the population. Notes that the development of rural tourism contributes to the sustainable development of these regions-creates jobs, provides income to the local population, contributes to the maintenance of the infrastructure, the revival of old traditions, crafts, customs, etc. He has a positive impact on economic growth and standard of living of the people of the region. Attention is focused on the integration of all business and economic activities in a specific region. In this way you will achieve sustainable development of the economy; will stop the process of depopulation of the cities, migration, particularly of young people of working age who are economically active population. Synthesized are recommendations for stimulating the development of rural tourism in the studied localities.

✉ **Dr. Spyridon D. Arseniou**
Department of Black Sea Studies
Democritus University of Thrace
Greece
E-mail: spyrosarseniou@gmail.com